

Hemşirelik Öğrencilerinin Eğitim Stresi ve Mesleki Benlik Saygısı Arasındaki İlişki

The Relationship Between Nursing Students' Educational Stress and Professional Self-Esteem

(Araştırma)

Hülya FIRAT KILIÇ*

ÖZ

Amaç: Bu araştırma, hemşirelik lisans öğrencilerinin eğitim stresi ile mesleki benlik saygısı arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem: Tanımlayıcı tipte yapılan çalışmanın örneklemini 2015-2016 Öğretim Yılı Bahar Yarıyılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde bulunan bir vakıf üniversitesinin Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Lisans Programında öğrenim gören 269 öğrenci oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak "Kişisel Bilgi Formu", "Hemşirelik Eğitimi Stres Ölçeği" ve "Arıcak Mesleki Benlik Saygısı Ölçeği" kullanılmıştır.

Bulgular: Yapılan çalışmada kız öğrencilerin ve mesleğini severek seçenlerin daha yüksek benlik saygısına sahip olduğu, ayrıca ikinci ve üçüncü sınıftaki öğrencilerin eğitim stresinin birinci ve son sınıf öğrencilerinden daha yüksek olduğu görülmüştür. Araştırmanın sonucunda hemşirelik öğrencilerinin eğitim stresi ile mesleki benlik saygıları arasında herhangi bir ilişki olmadığı bulunmuştur.

Sonuç: Bu sonuçlar doğrultusunda, ikinci ve üçüncü sınıftaki öğrencilerin eğitim stresini azaltmaya yönelik ders programlarının yeniden düzenlenmesi erkek öğrencilerin mesleki benlik saygısını artırmaya yönelik girişimlerin planlanması ve ileriki çalışmaların daha geniş örnekleme ve farklı ölçüm araçları ile yapılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik eğitimi, hemşirelik öğrencisi, eğitim stresi, mesleki benlik saygısı

ABSTRACT

Aim: This research was conducted to determine the relationship between undergraduate nursing students' educational stress and professional self-esteem.

Material and Methods: The sample of this descriptive study consisted of 269 students enrolled in the undergraduate nursing program at a private university in Turkish Republic of Northern Cyprus during the 2015-2016 academic year spring semester. Personal Information Form, Nursing Education Stress Scale and Arıcak Professional Self-esteem Scale" were used as data collection tools.

*Doğu Akdeniz Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik, Gazimağusa, KKTC

E-posta: hulyafirat81@gmail.com, Tel: 05488588821, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6570-8083>

Geliş Tarihi: 14 Kasım 2017 Kabul Tarihi: 13 Mart 2018

Results: The study revealed that the female students and the students who choose their profession voluntarily had higher self-esteem. The education stress of the second and third-year students was higher than the first and last year students. No relation was found between the educational stress and professional self-esteem of the nursing students.

Conclusion: In the light of the results, it is suggested that interventions should be planned to increase professional self-esteem of male students, curricula should be reorganized in order to reduce educational stress of the second and third year students and further studies should be carried out with wider samples and different measurement tools.

Key Words: Nursing education, nursing student, educational stress, professional self-esteem

GİRİŞ

Hemşirelik eğitimi teorik bilgi ve klinik uygulama olmak üzere, birbirini tamamlayan iki bölümden oluşmaktadır¹. Bu eğitimin temel amacı, öğrenciye bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanda hemşirelik bilgisi, becerisi ve tutumlarını kazandırırken, benlik gelişiminin de devamını sağlamaktır^{2,3}. Hemşirelik eğitimi diğer sağlık disiplinlerinin eğitiminde de olduğu gibi öğrenci için stres yaratan bir süreçtir. Öğrenciler hem teorik eğitim sırasında hem de klinik uygulama aşamasında yoğun stres yaşayabilmektedirler. Bu süreç içerisinde öğrencilerin benlik saygısının yüksek olması, eğitim sürecinde yaşanan stres ile başetmelerinde etkili bir faktördür. Hemşirelik öğrencilerinin yaşadıkları stres, öğrencilerin profesyonel kimlik kazanımına engel olmaktadır³.

Hemşirelik öğrencileri, hemşirelik eğitimi ve uygulamaları sırasında, öğrenme ve performanslarını etkileyen çeşitli kişilerarası ve çevresel stresörlerle karşı karşıya kalmaktadır⁴. Stres, bireylerde fizyolojik, duygusal ve davranışsal tepkilere yol açabilmektedir. Stresörler ise bireyin biyopsikososyal sistemleri üzerinde zorlayıcı ve olumsuz tepkileri olan güçler olarak tanımlanmaktadır. Stresörler karşısında farklı bireyler farklı tepkiler verir⁵. Hemşirelik eğitim sürecinde stres, öğrencilerin öğrenmelerini ve performanslarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Hemşirelik eğitiminde başlıca stres kaynakları; kişisel, sosyal, akademik ve klinik uygulama alanı olmak üzere 4 alandan oluşmaktadır⁶. Klinik eğitimin doğal olarak sunduğu zorluklar öğrencilerin stres deneyimlemesine neden olmaktadır. Dahası, hemşirelik öğrencilerini profesyonel hemşirelik rollerine hazırlamak için geliştirilen uygulamalı programlar, öğrenciler için diğer programlara göre daha stresli hale gelmektedir⁷.

Benlik saygısı yüksek olan öğrenciler, yeni durumlar karşısında daha öz güvenli ve pozitif yaklaşımda bulunurlar⁸. Aynı zamanda yüksek benlik saygısına sahip bireyler kendi yeteneklerinin farkında oldukları için başarı beklentileri daha yüksektir^{8,9}. Benlik saygısı bireyin sağlığı ve psikolojik iyi hali ile ilişkilidir. Benlik saygısı, insanların stresli durumlarla başetme yeteneğini ve bu durumlara vereceği tepkileri etkileyen psikolojik kaynakları/gücü içermektedir. Aynı zamanda stresli olaylar benlik saygısını olumsuz yönde etkileyebilmektedir⁵. Mesleki benlik saygısı ise, kişinin mesleğini ne kadar değerli ve önemli gördüğü ile ilgilidir¹⁰. Bireyin kişilik ve mesleki kimlik gelişimi için mesleki benlik saygısı en önemli parametredir¹¹. Kişinin mesleğini icra ederken, kendisinden istenen sorumlulukları yerine getirebilme becerisi, o kişinin mesleki benlik saygısını şekillendirmektedir¹². Zamanla akranları, eğitimcileri ve meslektaşları

ile deneyimledikleri yeni tecrübelerin, öğrencilerin benlik saygılarını değiştirdiği görülmektedir¹⁰.

Çalışmalar eğitim stresinin öğrencilerin başarısını, kendine olan güvenlerini ve benlik saygılarını olumsuz etkilediğini göstermektedir^{9,13,14}. Konu ile ilgili yurtdışında yapılmış çalışmalar incelendiğinde genel olarak benlik saygısı ve stres arasındaki ilişkinin incelendiği çalışma sonuçlarına rastlanmaktadır^{9,13}. Acharya Pandey ve Chalise (2015) tarafından hemşirelik öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada benlik saygısı ile akademik stres arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur⁸. Farhan ve Khan tarafından (2015) yapılan çalışmada benlik saygısı ve stres arasında negatif yönde güçlü bir ilişki bulunmuştur⁹.

Hemşirelik eğitiminin amacı mesleki benlik saygısı yüksek sağlıklı hemşire adayları yetiştirmektir. Bu nedenle bu çalışma, hemşirelik öğrencilerinin eğitim stresi ve mesleki benlik saygısı arasındaki ilişkiyi bazı değişkenler açısından incelemek amacıyla planlanmıştır. Çalışma sonucunda mesleki kimlik gelişimi sürecinde olan hemşirelik öğrencilerinin eğitimlerinden kaynaklanan stres ve mesleki benlik saygıları arasında bir ilişki saptanır; eğitim stresini azaltmaya yönelik stresle baş etme yöntemlerinin geliştirilmesi ve mesleki benlik saygısını güçlendirici müdahalelerle stres düzeylerinin azaltılmasına yönelik düzenlemeler mümkün olabilecektir.

Hemşirelik öğrencilerinin eğitim stresi ve mesleki benlik saygısı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan çalışmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Hemşirelik öğrencilerinin eğitim stresi düzeyi nedir?
2. Belirlenen tanıtıcı özelliklere göre hemşirelik öğrencilerinin eğitim stresi düzeyleri arasında fark var mıdır?
3. Hemşirelik öğrencilerinin mesleki benlik saygılarının düzeyi nedir?
4. Belirlenen tanıtıcı özelliklere göre hemşirelik öğrencilerinin mesleki benlik saygısı düzeyleri arasında fark var mıdır?
5. Hemşirelik öğrencilerinin eğitim stresleri ile mesleki benlik saygıları arasında ilişki var mıdır?

GEREÇ ve YÖNTEM

Araştırmanın Tipi: Bu araştırma tanımlayıcı araştırma tasarımına uygun olarak yapılmıştır.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi:

Araştırma, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde bulunan bir vakıf üniversitesinin Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü lisans öğrencileri ile yürütülmüştür. Araştırmanın evrenini 2015-2016 Öğretim Yılı Bahar Yarıyılında öğrenim gören 332 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmanın örnekleme araştırmaya katılmayı kabul eden gönüllülerden oluşmaktadır. Araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden ve veri toplama süreci içerisinde derse katılan 269 öğrenci araştırmaya dahil edilmiştir (Evrenin %80'i). Öğrencilerden iki kişi araştırmaya katılmak istemediğini belirtmiştir. Diğer 61 öğrenci verilerin toplandığı gün sınıfta olmamaları nedeniyle araştırmaya katılmamıştır. Toplamda 63 öğrenci araştırmanın örnekleme dahil edilmemiştir.

Araştırmanın Uygulanması:

Araştırma verileri, belirlenen örneklemin tamamına ulaşabilmek için, hemşirelik bölümü öğrencilerinin en çok katılımlarının olduğu temel derslerde toplanmıştır. Araştırmacı verilerin toplanmasından önce 1. 2. 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin ana derslerini belirleyerek, ilgili dersin öğretim elemanından derse başlamadan önce veri toplamak için izin almıştır. Veriler 16-30 Mayıs 2016 tarihleri arasında bir araştırmacı tarafından sınıf ortamında toplanmıştır. Anket formları dağıtılmadan önce öğrencilere, araştırmanın amacı, anketin uygulanma süresi ve anket formu hakkında bilgi verilmiş ve araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilere “Gönüllü Bilgilendirilmiş Olur Formu” dağıtılarak, öğrencilerden yazılı onam alınmıştır. Sonrasında araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilere anket formları dağıtılmıştır ve aynı ortamda geri alınmıştır. Anket formları ortalama 20 dakikada cevaplanmıştır.

Veri Toplama Araçları ve Özellikleri:

Araştırmada veri toplama aracı olarak, öğrencilere yönelik bilgileri içeren “Kişisel Bilgi Formu”, “Hemşirelik Eğitimi Stres Ölçeği” (HESÖ) ve “Arıcak Mesleki Benlik Saygısı Ölçeği” (AMBSÖ) kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu araştırmacı tarafından ilgili literatürden yararlanılarak^{2,7,9,10} hazırlanmış, 2 kapalı uçlu ve 10 açık uçlu olmak üzere toplam 12 sorudan oluşan bir formdur. Bu form öğrencilerin yaş, cinsiyet, medeni durum, okuduğu sınıf, mesleği seçme nedeni vb. soruları içermektedir.

Hemşirelik Eğitimi Stres Ölçeği: Rhead¹⁵ (1995) tarafından geliştirilen ölçeğin ülkemiz için geçerlilik ve güvenilirliği Karaca ve arkadaşları¹⁶ (2014) tarafından hemşirelik lisans öğrencilerine uygulanarak 2014 yılında yapılmıştır. Ölçek 0-3 puan alan Likert tipi ölçek olup 32 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte “3” çok stresli durumu, “0” hiç stresli olmayan durumu belirtmektedir. Ölçeğin akademik ve uygulama stresi olmak üzere 2 alt boyutu bulunmaktadır. Uygulama stresi alt boyutu 4, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 16, 18, 19, 21, 24, 25, 27, 29 ve 32. maddeler, Akademik stres alt boyutu ise 1, 2, 3, 6, 8, 10, 12, 14, 17, 20, 22, 23, 26, 28, 30 ve 31. maddelerden oluşmaktadır. Ölçeğin toplam puanı 0-96 arasında, alt boyut toplam puanları ise 0-48 arasında değişmektedir. Alt boyut ya da toplam puanın artması stresin arttığını göstermektedir. Cronbach alfa güvenilirlik katsayıları 0,81 ve 0,93’tür¹⁶. Yapılan çalışmada ölçeğin Cronbach alfa değeri 0,90 olarak bulunmuştur.

Arıcak Mesleki Benlik Saygısı Ölçeği: Arıcak tarafından (1999) geliştirilmiş olup, 17 yaş ve üstü bireylerin ilgili mesleğe olan saygı tutumlarını ölçmek amacı ile uygulananan likert tipi bir ölçme aracıdır. Ölçek sınıf öğretmenliği öğrencilerine uygulanarak 1999 yılında geliştirilmiştir¹⁷. Mesleki benlik saygısı ölçeği 30 maddeden oluşmaktadır. Bu 30 maddenin 14’ü olumlu (2, 5, 7, 9, 11, 13, 14, 16,18, 20, 24, 26, 28 ve 30.), 16’sı ise olumsuz (1, 3, 4, 6, 8, 10, 12, 15, 17, 19, 21, 22, 23, 25, 27 ve 29) ifadeleri içermektedir. Olumlu maddeler “Kesinlikle katılıyorum” 5, “Katılıyorum” 4, “Kararsızım” 3, “Katılmıyorum” 2 ve Kesinlikle katılmıyorum” 1 olarak puanlanmıştır. Olumsuz maddelerde puanlama ters yönde yapılmaktadır. Her maddeye verilen puan toplanmakta ve toplam puan

elde edilmektedir. AMBSÖ'nden alınabilecek en yüksek puan 150, en düşük puan 30'dur. Ölçekten alınan puanın yüksek ya da düşük olması o ölçekte ölçülen özelliğin katılımcıda yüksek ya da düşük olduğunu göstermektedir. Ölçeğin Türkçe geçerlik güvenilirlik çalışmasında Cronbach alfa katsayısı 0,93 olarak bulunmuştur¹⁷. Yapılan çalışmada ölçeğin Cronbach alfa katsayısı 0,91 bulunmuştur.

Verilerin Değerlendirilmesi:

Araştırma verileri SPSS (20.0) for Windows Software Paket Programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Sayısal verilerin normal dağılım gösterip göstermediği One-Sample Kolmogorov-Simirnov testi ile incelenmiştir. Bu sonuca göre verilerin analizinde non-parametrik teknikler kullanılmıştır. İkili grupların karşılaştırılmasında "Man Whitney U testi", üçten fazla grupların karşılaştırılmasında ise "Kruskal Wallis H testi" kullanılmıştır. "Kruskal Wallis H testi" sonuçları anlamlı çıktığında ise hangi gruplar arasında anlamlı farklılık vardır sorusunu test etmek için "Mann Whitney U Testi" kullanılmıştır. Bonferroni düzeltmesi yapılmıştır. AMBSÖ ile HESÖ puanları arasındaki ilişkiyi test etmek için "Spermans rho Korelasyon Katsayısı testi" kullanılmıştır. $p < 0,05$ istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma Doğu Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakóltesi Hemşirelik Bölümü öğrencileri ile sınırlandırılmıştır. Bu nedenle sonuçlar yalnızca bu öğrenci grubuna genellenebilir.

Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırmanın yürütülebilmesi için, Üniversitenin Hemşirelik Bölüm Başkanlığı'ndan "Kurum İzni", Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan "Etik Kurul İzni" (Karar no:2016/28-06) ve araştırmaya katılan öğrencilerden gönüllülük esas alınarak "Gönüllü Bilgilendirilmiş Olur Formu" ile yazılı onam alınmıştır.

BULGULAR

Hemşirelik Öğrencilerinin tanıtıcı özellikleri incelendiğinde % 44,2'sinin 18-20 yaş aralığında ve % 68'inin kadın olduğu görölmüştür. Öğrencilerin % 40,5'inin birinci sınıf düzeyinde olduğu, % 56,1'inin mesleğini sevdiği için seçtiği ve % 63,9'unun akademik ortalamalarının 2,00-2,99 arasında olduğu görölmüştür .

Araştırmada hemşirelik öğrencilerinin AMBSÖ puan ortalaması 113,14 ± 20,41, HESÖ puan ortalaması 63,04 ± 15,54, HESÖ Uygulama Stresi Alt Boyutu puan ortalaması 30,94 ± 8,20 ve HESÖ Akademik Stres Alt Boyutu puan ortalaması 32,10 ± 8,33 olarak tespit edilmiştir (Tablo 1). Yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi, mesleği seçme durumu, genel akademik ortalamasının alt sınıflarında ve toplamda, HESÖ (Toplam), HESÖ (Uygulama Stresi), HESÖ (Akademik Stres) ve AMBSÖ arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki elde edilmemiştir ($p > ,05$)

Hemşirelik Öğrencilerinin tanıtıcı özelliklerine göre, HESÖ ve alt boyut puan ortalamaları karşılaştırıldığında, öğrencilerin yaş, mesleği seçme nedeni ve genel

Tablo 1. Hemşirelik Öğrencilerinin AMBSÖ ile HESÖ ve Alt boyutlarının puan ortalamalarının dağılımı

Ölçekler	Ort ± SS	Medyan	Max Puan	Min Puan
AMBSÖ*	113,14 ± 20,41	114	149	56
HESÖ**	63,04 ± 15,54	63	96	22
HESÖ Uygulama Stresi Alt Boyutu	30,94 ± 8,20	31	48	10
HESÖ Akademik Stres Alt Boyutu	32,10 ± 8,33	32	48	4

*Arıcak Mesleki Benlik Saygısı Ölçeği, ** Hemşirelik Eğitimi Stres Ölçeği

akademik ortalamalarına göre HESÖ ve alt boyut ortalamaları arasında fark olmadığı belirlenmiştir ($p > ,05$) (Tablo 2).

Hemşirelik öğrencilerinin sınıf düzeyleri ile HESÖ toplam puan ve uygulama stresi alt boyut puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < ,05$). Bu sonuca göre ikinci sınıfta ve üçüncü sınıfta okuyan hemşirelik öğrencilerinin HESÖ toplam puan ve uygulama stresi alt boyutu puan ortalamalarının birinci sınıfta okuyan öğrencilerinin puan ortalamalarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Diğer bir deyişle ikinci ve üçüncü sınıftaki öğrenciler birinci sınıftaki öğrencilerden daha yüksek eğitim stresi ve uygulama stresi seviyesine sahiptirler. HESÖ Akademik stres alt boyutunda ise ikinci sınıftaki öğrencilerin birinci ve dördüncü sınıftaki öğrencilerden daha yüksek akademik stres seviyesine sahip oldukları görülmüştür ($p < 0,001$) (Tablo 2).

HESÖ toplam puan ve akademik stres alt boyut puanlarının öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık gösterdiği, kız öğrencilerin HESÖ toplam puan ve akademik stres alt boyut puan ortalamalarının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür ($p < 0,001$) (Tablo 2). Öğrencilerin tanıtıcı özelliklerine göre, AMBSÖ puan ortalamaları karşılaştırıldığında, öğrencilerin yaş ve sınıf düzeyi ile AMBSÖ puan ortalamaları arasında fark olmadığı belirlenmiştir ($p > ,05$) (Tablo 2).

Cinsiyet değişkeni ile AMBSÖ puan ortalamaları arasında anlamlı fark saptanmış, kız öğrencilerin AMBSÖ puan ortalamaları daha yüksek bulunmuştur ($p < 0,001$) (Tablo 2).

AMBSÖ puan ortalamalarının öğrencilerin mesleği seçme nedenine göre anlamlı farklılık gösterdiği, mesleğini severek seçenlerin daha yüksek benlik saygısına sahip olduğu görülmüştür ($p < 0,001$) (Tablo 2).

Öğrencilerin genel akademik ortalamalarına göre AMBSÖ puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık olduğu ve genel akademik başarısı 3,00-4,00 arasında olan öğrencilerin daha yüksek benlik saygısına sahip olduğu görülmüştür ($p < ,05$) (Tablo 2).

TARTIŞMA

Teorik bilgi ve psikomotor beceri geliştirme sürecinin yanısıra öğrencinin benlik gelişiminin de devam ettiği bir süreç olan hemşirelik lisans eğitiminde, yaşanan stres öğrencilerin okul başarısını ve benlik saygısının gelişimini etkileyen önemli bir faktördür^{3,16}. Eğitim sürecinde yaşanan stresli olaylar öğrencilerin benlik saygısını etkilerken, benlik saygısı da öğrencilerin strese gösterdiği tepkiyi ve stresle baş etme

Tablo 2. Hemşirelik Öğrencilerinin sosyodemografik özelliklerine göre AMBSÖ ve HESÖ ile alt boyut ortalamalarının karşılaştırılması (n=269)

Özellikler	HESÖ** (Toplam)		HESÖ (Uygulama Stresi)		HESÖ (Akademik Stres)		AMBSÖ***	
	Medyan	Min- Max	Medyan	Min- Max	Medyan	Min- Max	Medyan	Min- Max
Yaş								
18-20 yaş arası	63	29-93	32	11-48	32	14-47	113	56-149
21-23 yaş arası	64	22-96	31	10-48	33	4-48	113	56-147
24 yaş ve üstü	61	33-88	28	11-42	32	14-46	118	80-144
İstatistiksel Analiz	p = ,407		p = ,279		p = ,635		p = ,441	
Cinsiyet								
Kadın	67	29-96	34	11-48	34	12-48	118	56-149
Erkek	57	22-95	27	10-47	30	4-48	107,5	65-142
İstatistiksel Analiz	p <0,001		p <0,001		p <0,001		p <0,001	
Sınıf Düzeyi								
Birinci sınıf	60	22-91	30	10-45	31	4-46	121	63-149
İkinci sınıf	69	32-96	34	11-48	36	18-48	109	56-147
Üçüncü sınıf	66	30-92	33	16-47	34	12-47	112	56-144
Dördüncü sınıf	59	34-83	30	18-42	30	16-43	115	68-146
İstatistiksel Analiz	p = ,002		p = ,015*		p = ,001		p = ,099	
Mesleği Seçme Nedeni								
Sevdiğim için	65	22-96	32	10-48	33	4-48	123	56-149
İş Garantisi	63	25-95	31	11-47	33	10-48	111	56-144
Aile İsteği	56,5	30-87	28,5	16-43	28,5	14-44	94,5	63-127
İstatistiksel Analiz	p = ,131		p = ,307		p = ,059		p <0,001	
Genel Akademik Ortalama								
1,00 - 1,99 arası	59	39-96	28	11-48	31	20-48	110	63-147
2,00 - 2,99 arası	65	22-95	32	10-48	33	4-48	113	56-149
3,00 - 4,00 arası	65,5	38-95	32,5	16-48	33	19-47	126,5	70-143
İstatistiksel Analiz	p = ,590		p = ,316		p = ,955		p = ,039*	

*p<0,05

** Hemşirelik Eğitimi Stres Ölçeği

*** Arıcak Mesleki Benlik Saygısı Ölçeği

mekanizmalarını etkilemektedir⁵. Eğitim stresi ve mesleki benlik saygısı arasındaki bu ilişki^{9,13} göz önünde bulundurulduğunda, hemşirelik eğitiminde öğrencinin mesleki benlik saygısı ile stres düzeyleri ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi önem kazanmaktadır.

Yapılan çalışmada öğrencilerin hemşirelik eğitimleri esnasında yüksek düzeyde stres yaşadığı, yaşanan stresin akademik stres ve uygulamalı boyutlarında eşit derecede olduğu söylenebilir (Tablo 1). Öğrencilerin yaşadıkları stres kaynaklarının araştırıldığı yurt içi ve yurtdışı çalışma sonuçları incelendiğinde farklı kategorilere rastlanmakla beraber çoğunda akademik ve klinik uygulama stresi temel stres kaynakları arasında yer almaktadır^{3,4,18}. Khater ve ark. tarafından (2014) yapılan çalışmada öğrencilerin %47,82'sinin ortalamanın üzerinde stres algıladığı, ve bu stresin klinik uygulamadan kaynaklı olduğu görülmüştür⁹. Singh ve arkadaşlarının (2011) hemşirelik öğrencileri ile yaptıkları çalışmada öğrencilerin üçte ikisinin orta düzeyde stres yaşadığı, öğrencilerin stresinin %40,90'unun klinik ortamdaki kaynaklandığı görülmüştür⁴. Acharya Pandey ve ark. (2015) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerinin %74'ünün yüksek akademik stres yaşadıkları görülmüştür⁸. Çin'de hemşirelik öğrencileri ile yapılan çalışmalarda öğrencilerde en sık görülen stres nedenlerinin klinik ve eğitim kaynaklı olduğu bulunmuştur^{20,21}. Türkiye'de yapılan çalışmalarda da benzer olarak hemşirelik öğrencilerinin eğitim stresi yüksek olmakla birlikte, klinik uygulama ve akademik stresi eşit düzeyde bulunmuştur^{22,23}. Çalışma bulgumuza paralel olarak literatür sonuçlarında da görüldüğü gibi akademik ve klinik uygulama stresinin hemşirelik öğrencilerinde algılanan ortak stres kaynağı olduğu söylenebilir. Bu nedenle öğrencilerin yaşadığı akademik ve klinik uygulama stresini azaltmaya yönelik hemşirelik öğrencilerinin akademik ve klinik uygulama alanlarındaki stres kaynaklarının ve eğitim-öğretim yöntemlerinin gözden geçirilmesinin faydalı olabileceği düşünülmektedir. Böylece akademik ve klinik uygulama stres kaynaklarının ortaya çıkarılması ve öğrenci hemşirelerin eğitim yaşantılarından itibaren güçlendirilerek gerek öğrencinin gerekse mesleğin gelişimine katkı sunulabilir.

Yapılan çalışmada ikinci ve üçüncü sınıftaki öğrencilerin birinci sınıftaki öğrencilerden daha yüksek eğitim stresi ve uygulama stresi seviyesine sahip oldukları görülmüştür ($p < .05$). Çalışma bulgumuzdan farklı olarak Labrague'nin⁷ (2013) hemşirelik öğrencileri ile yaptığı çalışmada algılanan stres düzeyinin yıllara göre azaldığı, birinci sınıfların son sınıflara göre stres düzeyinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Gurbinder ve arkadaşları (2011) tarafından Malezya'da hemşirelik öğrencileri ile yapılan çalışmada ikinci sınıf öğrencilerinin diğer sınıflara göre stres düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur²⁴. Yıldırım ve ark. (2016) tarafından hemşirelik öğrencileri ile yapılan çalışmada öğrencilerin stres düzeyinin sınıf düzeyine göre farklılaşmadığı bildirilmiştir²⁵. Altıok ve Üstün'ün (2013) hemşirelik öğrencileri ile yaptığı çalışmada çalışma bulgumuza benzer olarak ikinci sınıf öğrencilerinin daha fazla klinik stres yaşadıkları görülmüştür³. Türkiye'de ve Kıbrıs'ta Eğitim sistemimizde eğitim programı gereği ikinci sınıfta hemşirelik eğitimine ait ders içerikleri, hem teorik hem de klinik uygulama bazında yoğunlaşmaktadır. İkinci ve üçüncü sınıftaki öğrencilerin cerrahi ve pediatri gibi uygulamaların yoğun olduğu kliniklerde staj yapması ve klinik beceri gerektiren işlemlerin daha fazla olmasının bu gruptaki öğrencilerde daha yoğun uygulama ve eğitim stresine neden olduğu düşünülmektedir. Ayrıca son sınıfta eğitim gören hemşirelik öğrencilerinin stresle daha iyi başettikleri²⁶ göz önüne alındığında,

dördüncü sınıftaki öğrencilerin psikiyatri hemşireliği dersini almış olması ve özellikle son sınıf öğrencilerinin iş hayatına atılma aşamasına geldikleri için kendilerine daha fazla güvenmelerinden ve eğitim hayatları boyunca birçok stres etkeniyle başa çıkmayı öğrenmiş olmalarından kaynaklandığı düşünülebilir.

Yapılan çalışmada kız öğrencilerin stres düzeyinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür ($p<0,001$). Yurt dışında yapılan çalışma sonuçları incelendiğinde, hemşirelik öğrencilerinde cinsiyet ile stres düzeyi arasında anlamlı farklılık olmadığını gösteren çalışma bulgularına rastlanmakla beraber^{19,21} Watson ve arkadaşları (2017) tarafından Pakistan'lı hemşirelik öğrencileri ile yapılan çalışmada erkek öğrencilerin stres düzeyinin daha yüksek olduğu görülmüştür²⁷. Yıldırım ve arkadaşlarının (2016) hemşirelik öğrencileri ile yaptığı çalışmada da kız öğrencilerin stres düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür²⁵. Türkiye'de yapılan bazı çalışmalarda öğrencilerin yaşadığı klinik stres düzeyinin cinsiyete göre farklılık göstermediği görülmüştür^{28,29}. Çalışma sonuçlarındaki farklılığın araştırmaların yapıldığı örneklem gruplarının sosyokültürel yapısındaki farklılıktan kaynaklandığı düşünülmektedir.

Gerçekte hemşirelik eğitiminin öğrencinin kimlik gelişiminde ve benlik gelişiminde olumlu yönde katkılarının olması beklenmektedir.³ Geleceğin hemşirelerinin özgüvenli, girişken, benlik saygısı yüksek kişiler olarak topluma kazandırılmaları çok önemlidir. Araştırmada hemşirelik öğrencilerinin mesleki benlik saygısı iyi düzeyde bulunmuştur. Acharya Pandey ve Chalise (2015) tarafından hemşirelik öğrencileri ile yapılan bir çalışmada öğrencilerin %78'inin düşük benlik saygısına sahip olduğu görülmüştür⁸. Türkiye'de hemşirelik öğrencileri ile yapılan çalışmalarda öğrencilerin mesleki benlik saygı düzeylerinin orta ve yüksek olduğu görülmüştür^{30,31}. Yapılan çalışmada hemşirelik öğrencilerinin yarısının mesleği sevdiği için tercih etmesinin mesleki benlik saygısının yüksek çıkmasında etkili olduğu düşünülmektedir. Kişinin mesleğinde başarılı olabilmesi, mesleğini sevmesi ile yakından ilgilidir. Mesleki benlik saygısı, bireyin kendine güven duyarak yaptığı işten doyum duymasını ve hayattan zevk almasını sağlar³². Yapılan çalışmada mesleğini severek seçenlerin daha yüksek benlik saygısına sahip olduğu görülmüştür ($p<0,001$). Literatür incelendiğinde çalışma bulgusuna benzer sonuçlarla karşılaşılmaktadır^{10,31}. Kişi mesleğini severek seçtiğinde, genellikle tercih öncesinde o meslekle ilgili araştırma yapmakta ve mesleğin kendisi için uygun bir meslek olup olmadığını düşünmeye fırsat bulmaktadır. Bu nedenle bireyin mesleğini severek seçmesi ya da kendi isteği olmadan ailenin isteği ya da iş garantisi gibi diğer nedenlerle seçmesi, bireylerin meslek algıları üzerinde etkilidir.

Yapılan çalışmada hemşirelik öğrencilerinin mesleki benlik saygısı ile eğitim stresi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>0,05$). Literatürde çalışma bulgumuzdan farklı olarak benlik saygısı ile stres arasında ilişki olduğunu gösteren çalışmalara rastlanmaktadır^{8,9}. Çalışma bulgumuza benzer olarak stres ve benlik saygısı arasında ilişki görülmeyen çalışmalar da bulunmaktadır³³. Ayyıldız ve ark. (2014) tarafından hemşirelik öğrencileri ile yapılan bir çalışmada hemşirelik öğrencilerinin akademik ortalamaları ile benlik saygısı ve kaygı durumları arasında anlamlı ilişkiye rastlanmamıştır³⁴. Çalışmamızda hemşirelik öğrencilerinin mesleki benlik saygısı ile eğitim stresi arasında anlamlı ilişki bulunamamasının nedeni hemşirelik eğitiminde eğitim stresinin sadece mesleki benlik saygısından değil, öğrencilerin iletişim, empati, yetenek ve çalışma alışkanlıkları gibi özelliklerinden de etkilenmesine bağlı olabileceği düşünülmektedir.

SONUÇ

Bu çalışma hemşirelik öğrencilerinin eğitim stresi ile mesleki benlik saygısı arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma sonucunda hemşirelik öğrencilerinin eğitim stresi ile mesleki benlik saygıları arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır. Mesleğini severek seçenlerin ve kız öğrencilerin daha yüksek benlik saygısına sahip olduğu, ayrıca ikinci ve üçüncü sınıftaki öğrencilerin eğitim stresinin yüksek olduğu görülmüştür. Çalışma sonuçları doğrultusunda ikinci ve üçüncü sınıftaki hemşirelik öğrencilerinin eğitim streslerini azaltmaya yönelik hemşirelik eğitim programlarının yeniden düzenlenmesinin ve erkek öğrencilerin mesleki benlik saygısını artırmaya yönelik girişimlerin planlanmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca, ileriki çalışmalarda hemşirelik öğrencilerinde algılanan eğitim stresinin nedenlerinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacak nitel çalışmaların yürütülmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

1. Kartal YA, Yazıcı S. Ebelik öğrencilerinin ilk klinik deneyim başlangıcı ve sonunda anksiyete ve stres düzeylerinin belirlenmesi. HSP 2017;4(3): 190-195. [https:// dx.doi.org/10.17681/hsp.328560](https://dx.doi.org/10.17681/hsp.328560).
2. Mankan T, Polat H, Cengiz Z. Hemşirelik öğrencilerinin ilk klinik stres düzeyleri ve etkileyen faktörler. İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi 2016;5(1): 10-15.
3. Altıok HÖ, Üstün B. Hemşirelik öğrencilerinin stres kaynakları. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri 2013; 13(2):747-766.
4. Singh C, Sharma S, Sharma KR. Level of stress and coping strategies used by nursing interns. Nursing and Midwifery Research Journal 2011; 7(4):152-160.
5. Galanakis M, Palaiologou A, Patsi G, Velegraki IM, Draviri C. A literature review on the connection between stress and self-esteem. Psychology 2010; (7):687-694. [https:// dx.doi.org/10.4236/psych.2016.75071](https://dx.doi.org/10.4236/psych.2016.75071).
6. Jimenez C, Navia-Osorio PM, Diaz CV. Stress and health in novice and experienced nursing students. Journal of Advanced Nursing 2010; 66(2):442-455. [https:// dx.doi.org/10.1111/j.1365-2648.2009.05183.x](https://dx.doi.org/10.1111/j.1365-2648.2009.05183.x).
7. Labrague LJ. Stress, stressors, and stress responses of student nurses in a government nursing school. Health Science Journal 2013; 7(4):424-435.
8. Acharya Pandey R, Chalise HN. Self-Esteem and academic stress among nursing students. Kathmandu University Medical Journal 2015 ;13(4):298-302. [https:// dx.doi.org/10.3126/kumj.v13i4.16827](https://dx.doi.org/10.3126/kumj.v13i4.16827)
9. Farhan S, Khan I. Impact of stress, self-esteem and gender factor on students' academic achievement. International Journal on New Trends in Education and Their Implications 2015; 6(2):143-156.
10. Şener DK, Karaca A, Açıkgöz, F ve ark. Hemşirelik eğitimi mesleki benlik saygısını değiştirir mi? Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi 2011; 1(3):12-16.
11. Dimitriadou AP, Koukourikos K, Pizirtzidou E. The concept of self-esteem in nursing education and its impact on professional behaviour. International Journal of Caring Sciences January-April 2014; 7(1):6-11.
12. Dilmaç B, Ekşici H. Öğretmenlerin sahip olduğu değerlerin ve özgeci davranışlarının mesleki benlik saygısı açısından incelenmesi. Değerler Eğitim Dergisi 2012; 10 (23):65-82.
13. Nikitha S, Jose TT, Valsaraj BP. A correlational study on academic stress and self-esteem among higher secondary students in selected schools of udupi distrcit. NUJHS 2014; 4(1):106-108.
14. Melincavage SM. Student nurses' experiences of anxiety in the clinical setting. Nurs Educ Today 2011; 31(8):785-9. [https:// dx.doi.org/ 10.1016/j.nedt.2011.05.007](https://dx.doi.org/10.1016/j.nedt.2011.05.007). Epub 2011 Jun 8.
15. Rhead M. Stress among student nurses: is it practical or academic? J Clin Nurs 1995; 4(6):369-376.

16. Karaca A, Yildirim N, Ankaralı H, Açıkgöz F, Akkuş D. Hemşirelik eğitimi stres ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması, Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi 2014; 16(2): 29-40.
17. Arıcak OT. Grupla psikolojik danışma yoluyla benlik ve mesleki benlik saygısının geliştirilmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 1999, İstanbul.
18. Martos MP, Landa A, Zafra EL. Sources of stress in nursing students: asystematic review of quantitive studies. International Nursing Review 2011;59: 15-25. [https:// dx.doi.org/10.1111/j.1466-7657.2011.00939.x](https://dx.doi.org/10.1111/j.1466-7657.2011.00939.x).
19. Khater WA, Akhu_Zaheya LM, Shaban IA. Sources of stress and coping behaviours in clinical practice among baccalaureate nursing students. International Journal of Humanities and Social Science 2014; 4(6):194-202.
20. Liu M, Gu Q, Wong KS, Watson R. Validation of stressors in nursing students scale-chinese version (sins-cn) in a population of Macao Nursing Students. Chin Nurs Res 2015; 1(1):25-30. [https:// dx.doi.org/10.1016/j.cnre.2014.11.003](https://dx.doi.org/10.1016/j.cnre.2014.11.003).
21. Liu M, Gu K, Wong, KS, Luo MZ, Chan MY. Perceived stress among macao nursing students in the clinical learning environment. International Journal of Nursing Sciences. 2015; 2(2):128-133. <https://doi.org/10.1016/j.ijnss.2015.04.013>.
22. Ağaçdiken S, Boğa NM, Özdelikara A. Hemşirelik öğrencilerinin hemşirelik eğitimine yönelik yaşadıkları stres düzeyinin belirlenmesi. Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi 2016; 1(1).
23. Güler Ö, Çınar S. Hemşirelik öğrencilerinin algıladıkları stresörler ve kullandıkları baş etme yöntemlerinin belirlenmesi. Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi Sempozyum Özel Sayısı 2010.
24. Gurbinder Kaur JS, Hamidah Blackman I, Wotton K, Belan I. Perceived stress related to nursing education and its influence on nursing students' academic and clinical performance. Medicine & Health 2011; 6(2):86-97.
25. Yıldırım N, Karaca A, Ankaralı H, Açıkgöz F, Akkuş D. Stress experienced by Turkish nursing students and related factors. Clin Exp Health Sci 2016;6(3): 121-128. [https:// dx.doi.org/ 10.5152/clexphealthsci.2016.061](https://dx.doi.org/10.5152/clexphealthsci.2016.061).
26. Çapık C, Durmaz H, Mine Öztürk M. Hemşirelik öğrencilerinin stresle başa çıkma tarzları ve etkileyen etmenler: Lefkoşe örneği, Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi 2017; 20(3):208-216.
27. Watson R, Rehman S, Alı PA. Stressors affecting nursing students in Pakistan. International Nursing Review 2017: August, [https:// dx.doi.org/ 10.1111/inr.12392](https://dx.doi.org/10.1111/inr.12392).
28. Taşdelen S, Zaybak A. Hemşirelik öğrencilerinin ilk klinik deneyim sırasındaki stres düzeylerinin incelenmesi. F. N. Hem. Derg 2013; 21(2):101-106.
29. Potur DC, Bilgin NÇ. Assessment of clinical stress in male and female nursing students, as measured on the first and last day of the obstetrical nursing clinic course. KASHED 2014; 1(1):93-106. [https:// dx.doi.org/ 10.13140/RG.2.1.2645.1685](https://dx.doi.org/10.13140/RG.2.1.2645.1685).
30. Dinçer F, Öztunç G. Hemşirelik ve ebelik öğrencilerinin benlik saygısı ve atılganlık düzeyleri. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi 2009; 16(2):22-33.
31. Uslusoy EÇ, Paslı G, Kurt D. Hemşirelerde mesleki benlik saygısı ve meslekteaş dayanışması, Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi 2016; 7(1):29-35.
32. Demir V, Gürsoy F, Ada Ş. Okulöncesi öğretmen adaylarının mesleki benlik saygılarının incelenmesi. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2011; 10(1):597-614.
33. Polk AN. Effects of stress on self-esteem. national undergraduate research clearinghouse 9. URL:<http://www.webclearinghouse.net/volume/19/POLK-EffectsofS.php>. Erişim tarihi: 08.01.2018.
34. Ayyıldız T, Şener DK, Veren F, Kulakçı H, Akkan F, Ada A, ve ark. Hemşirelik öğrencilerinin akademik başarılarını etkileyen faktörler. Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi 2014; 5(3):222-228.